

פרד"ס לשולחן שבת

אוצרות גנוזים מגאונותם וחריפותם של גדולי הדורות
מבחר ערוך ומלוקט מספר שיראה אור בע"ה בהוצאת מ.ד.

גליץ 666 שנה י"ג - כל הזכויות שמורות ©

שב"ק פרשת לך לך תשפ"ז

אמרה תורה עד מקום שכם ר"ל עד המקום שלבסוף יהיה של שכם.

(א.ה) - ועפ"י יש לפרש המשך הפסוק "עד אלון מורה" ופרש"י הוא אלון מורה והיינו שאלון מורה ושכם אותו המקום, וקשה א"כ למה נכפל בפסוק שכם ואלון מורה, ולהנאמר יש לפרש דהכי קאמר שהלך עד המקום שלבסוף יהיה קרוי שכם על שם שכם בן חמור ואולם כעת נקרא אלון מורה, ומה שכפל הפסוק לומר שלבסוף יקרא שכם ולא אמר רק עד אלון מורה פרש"י להתפלל על בני יעקב שילחמו שם עם שכם).

מהרי"ל דיסקין

ביאור טענת אברהם "ואותך יחיו"

והיה כי יראו אותך המצרים ואמרו אשתו זאת והרגו אותי ואותך יחיו (יב יב) יש להקשות הניחא מה שטען אברהם "והרגו אותי" שלא חפץ למות אך מדוע אמר לה "ואותך יחיו" שמשמע שחלק מהטענה היא שאותה יחיו ומה טענה היא זו דמה אכפת לו שאותה יחיו, עוד יש להקשות מה היא הלשון "ואותך יחיו" אטו הם אלו אשר מחיים אותה, הקב"ה הוא ממית ומחיה, והיה לו לומר לשון ואת תחיי שפירושו שאם לא יהרגו אותה ממילא תחיה.

יש לפרש שאמר לה אברהם וכי סבורה את שתאמרי שאת אשתי ויהרגו אותי ויקחו אותך ותמסרי עצמך למיתה כדי שלא יקחו אותך ולא תחטאי, לא כך יהיה אלא הם לא יתנו לך למסור נפש אלא יחיו אותך בעל כרחך ע"י שישמרו עליך שלא תוכלי למסור נפשך וכך בע"כ תחיי בחטא, לכן אמרי שאת אחותי ורוצה לעשות שידוך הגון ויצטרכו לדבר עימי על כך. ובזה מיושב הלשון ואותך יחיו ולא ואת תחיי דאין הכונה שתחיה מעצמה אלא שהם יחיו אותה ע"י שלא יתנו לא למסור נפש, וכן שפיר ד"ואותך יחיו" היה חלק מטענת אברהם שלא תוכל למסור נפשה.

מהרי"ל דיסקין

האם פרעה נתן דברים לאברהם

ולאברהם הטיב בעבורה (יב טז) יש לתמוה על לשון זו, יותר ראוי לומר לשון "ולאברהם נתן" או "ויתן לאברהם". ויש לפרש שפרעה לא נתן מאומה לאברהם אלא שפטר אותו ממיסים וכדו' וכך יכל אברהם לסחור ולהרויח הרבה וכך עשה ועי"ז התעשר.

ואתי שפיר דא"ל לומר ולאברהם נתן שבאמת לא נתן לו דבר אלא "לאברהם הטיב" ר"ל עשה לו הטבה שלא יצטרך לשם מיסים ועי"ז הטבה זו התעשר.

מהרי"ל דיסקין

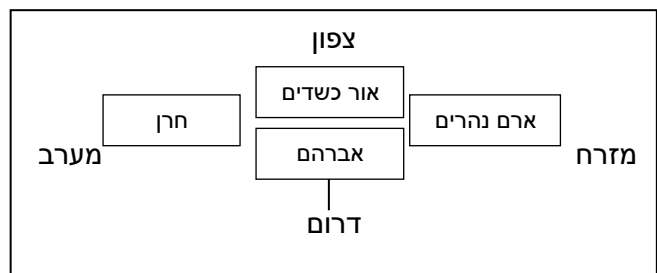
כיצד רימז הקב"ה לאברהם לאיזה כיון ללכת

לך לך מארצך וממולדתך ומבית אביך אל הארץ אשר אראך (יב א) יש להקשות מדוע לא אמר הקב"ה לאברהם לאיזה כיוון ילך קודם שהראה לו את ארץ ישראל האם לדרומו או לצפונו למזרחו או למערבו.

הרי הקב"ה רצה שילך למקום מסויים וכגון לצפונו, וכאשר לא אמר לו הכיוון הרי שאם ילך לכל אחד מהכיוונים האחרים מתרחק הוא מהמקום ואח"כ כשיאמר לו הקב"ה מה היא הארץ שאליה הולך יצטרך חזור מהליכתו וללכת לאותה ארץ, היה ראוי שיאמר לו הקב"ה לכה"פ הכיוון כגון שילך לצפונו מבלי לומר לו עדיין לאיזה ארץ וכך לכה"פ לא ילך לכיוון שאינו צריך.

ויש לפרש שאכן רימז לו הקב"ה את הכיוון שילך אליו. שהרי הקב"ה אמר לאברהם ללכת מג' מקומות א. ארצך ב. מולדתך ג. בית אביך. וצריך להבין מה כוונת הקב"ה בכפילות זו. ויש לפרש, "ארצך" היינו ארצו הראשונה שגדל בה והיא ארם נהרים, "מולדתך" היינו מקום שנולד בו והוא אור כשדים, "בית אביך" היינו חרן ששם היה אביו באותה העת, ויש לפרש ששלשה מקומות אלו היו סמוכים למקום חניית אברהם באותה עת והיו סמוכות זו לזו בג' רוחות כדוגמת משולש, למשל חרן בצד מערב שלו אור כשדים לצד צפון שלו וארם נהרים לצד מזרח שלו, וכיון שאמר לו להתרחק מג' מקומות אלו בתכלית הריחוק הרי שאינו יכול ללכת לצד מערב כי מתקרב לחרן ואינו יכול ללכת לצד צפון כי מתקרב לאור כשדים ואינו יכול ללכת לצד מזרח כי מתקרב לארם נהרים ונמצא שיכל ללכת רק לצד דרום בקו ישר דאז מתרחק בתכלית הריחוק מג' מקומות אלו, ורימז לו הקב"ה לאיזה צד ללכת למרות שעדיין לא אמר לו לאיזה ארץ ללכת.

ובזה יש לפרש מה שכתוב מיד "ויסע אברהם הלך ונסוע הנגבה" ר"ל שלא הלך לשום צד אלא מיד הלך ונסוע בקו ישר לצד דרום.

מהרי"ל דיסקין

מהו לשון "עד מקום שכם"

ויעבור אברהם בארץ עד מקום שכם עד אלון מורה (יב ו) יש להקשות מהו עד מקום שכם הול"ל עד שכם.

ויש לפרש שהרי העיר שכם נקראה כך על שם שכם בן חמור וא"כ קודם לכן לא נקראה שכם ולא שייך לומר עד שכם, לכן

ביאור ג' מניני השנים בענין עבודת בני ישראל במצרים

ועבדום ועיינו אותם ארבע מאות שנה (טו יג) בפרקי דר"א (פמ"ז) איתא מאתיים ועשר שנה ישבו בני"י במצרים וחמש שנים קודם רדתם נולדו שם ליוסף שני שבטים שהם מנשה ואפרים הרי רט"ו שנים רט"ו של ימים ורט"ו של לילות הרי ת"ל שנים כדכתיב ומושב בני"י אשר ישבו בארץ מצרים שלושים שנה וארבע מאות שנה, ויש להתבונן מדוע נאמר לשון שנולדו לו שם שני שבטים ולא אמר בעלמא דנולדו לו שם שני בנים, משמע שחשבון השנים שיישבו במצרים תלוי בחשבון השבטים. והנה בחומש שמות כתוב שמושב בני"י במצרים היה ת"ל שנים וכאן כתוב שיהיו ארבע מאות שנה ובפועל היו רק מאתיים ועשר שנים.

והביאור בזה כך הוא, הרי היו י"ג שבטים דיוסף נחלק לשני שבטים כפי שאמר יעקב אפרים ומנשה כראובן ושמעון יהיו לי וכאשר תחלק הארבע מאות שנים שנגזר כאן על בני"י שיהיו במצרים הרי שעל כל שבט נגזר ל' שנה (וקצת) ושבט לוי לא עבד א"כ הוצרכו לישב עוד ל' שנה כדי לעבוד ת' שנה שהרי אם יהיו רק ת' שנה ושבט לוי לא יעבוד הרי שהיו רק ש"ע שנים של עבודה והיינו ת"ל שנים כדכתיב ת"ל שנים היה מושב בני"י במצרים.

ובנ"י עבדו במצרים גם ביום וגם בלילה וקי"ל שעבד עברי שאין לו אשה אינו עובד בלילה ובנ"י נחשב להם במצרים שהיו שרויים בלא אשה דהאשה זו התורה ועדיין לא קיבלוה וא"כ היו צריכים לעבוד רק ביום ולא בלילה וכיון שעבדו אף בלילה נחשב להם כפול זמן עבודה וא"כ כשעבדו רט"ו שנים בימים ובלילות נחשב שעבדו ת"ל שנים, ונתקיים בהם שהיו במצרים ת"ל שנים מתוכם ת' שנים של עבודה שנגזר להם ועוד ל' שנה של לוי שלא עבדו והרי, שנתיישובו ג' מניני השנים שנשנו בענין זה.

ואתי שפיר שכתוב בלשון שה' שנים קודם נולדו ליוסף ב' שבטים בדוקא אמר לשון שבטים כי מנין השנים תלוי במנין השבטים דוקא.

חושב מחשבות

ההכרח שתרח וישמעאל יעשו תשובה קודם מותם

ואתה תבוא אל אבותיך בשלם תקבר בשיבה טובה (טו טז) רש"י מביא מהמדרש שכשאמר לו ואתה תבוא אל אבותיך בשלום בישרו שתרח אביו יעשה תשובה בחייו.

ויש לפרש שבגמ' ברכות איתא, צדיק וטוב לו זה צדיק בן צדיק וצדיק ורע לו זה צדיק בן רשע, עוד איתא אצל איוב שנענש משום שבניו היו רשעים כדכתיב "בניך חטאו שלחתי בים פשעם".

והנה כעת בישר הקב"ה לאברהם שיהיו בניו בגלות וחשש אברהם שהגלות תחל כבר אצלו ויהיו לו יסורים ולזה בישרו הקב"ה שזה לא יתחיל בחייו אלא אצל בניו שמה שחשש אברהם שזה יתחיל אצלו הוא הן מפני שהוא צדיק בן רשע ודינו כצדיק ורע לו והן משום שבנו רשע וא"כ דינו שיענש בעבור רשעות בנו וא"כ ראוי שהגלות תתחיל אצלו.

ולזה כשאמר לו הקב"ה "ואתה תבוא אל אבותיך בשלום" בהכרח בישרו שאביו תרח יעשה תשובה קודם מותו וא"כ חשיב אברהם צדיק בן צדיק וכשאמר לו "תקבר בשיבה טובה" בהכרח בישרו שישמעאל יעשה תשובה בחייו וכך שאין בנו רשע ואינו צריך להענש בעבורו והגלות תתחיל אצל בניו.

יעלת חן בשם אביו

ענין האות ה' שנוספה לשרה והיתה אצל הגר ובלהה

בא נא אל שפחתי אולי אבנה ממנה (טז ב) נראה לפרש בזה ובהקדם.

בליקוטי תורה מהאר"י ז"ל איתא ששם שיש בו אות ה' מסוגל להולדה ושאין בו אינו מסוגל להולדה ולכן שרי קודם שנשתנה שמה לשרה וכן רחל היו עקרות.

והנה כאשר היה שמה של אשת אברהם שרי ורצתה שיוולד לה בן באה לאברהם בהצעה שיקח את הגר שפחתה לאשה ובשמה של הגר יש אות ה' וא"כ הוא מסוגלת ללידה ויחשבו שלשתן לגוף אחד כי היא אשתו והגר שפחתה ועי"ז תזכה שהאות ה' שבשמה של הגר ישפיע אף עליה ותלד אף היא וזו הכונה "אולי אבנה ממנה", אולם עצה זו לא הועילה לה כיון שבשמה של הגר יש רק ה' אחת ונצרכת להגר עצמה ולא יכולה להועיל אף לשרה.

והנה אצל רחל מצינו נמי שהיתה עקרה ונתנה ליעקב את בלהה שפחתה ושם מצינו שעצה זו הועילה לרחל שלבסוף היא נמי ילדה בלי שהוצרכו להוסיף ה' לשמה והתם מובן טובא שהרי בשם בלהה יש ב' פעמים ה' אחת נצרכת לה עצמה אך השניה מיותרת וכיון שנתנה ליעקב אותה הועילה האות ה' הזו לרחל עצמה כביכול יש ה' בשמה ולכן ילדה.

ויש להוסיף בזה דלעיל מינה כתיב "ויוצא אותו החוצה כו" ויאמר לו כה יהיה זרעך" (טו ה) ולכאן מילת "אותו" יתירה דהול"ל ויצאו החוצה, ובדרך רמז יש לפרש ד"אותו" הכונה אות שלו ולפרש שהכונה לאות ה' שהרי בחז"ל איתא שלקח הקב"ה את האות י' של שרי וחילקה לב' ה' ונתן ה' אחת לאברהם ואחת לשרה והרי האות ה' מסוגלת להולדה ולפי"ז הכי קאמר שהקב"ה הוציא אות שלהם ממקומה וחילקה ונתנה לשניהם וממילא כעת שניהם מסוגלים להולדה ולכן אמר לו "כה יהיה זרעך".

חושב מחשבות להגאון

המקובל הר' עמנואל ריקי

החילוק בין שינוי השם אצל אברהם לאצל שרה

והיה שמך אברהם (יז ה) מלשון זו משמע שאמר לו הקב"ה שרק מעתה "והיה שמך אברהם" אך עד עתה היה שמך אברם, ואילו אצל שרה כתיב "כי שרה שמה" (יז-טו) משמע שכבר קודם לכן היה שמה שרה, וצריך ביאור בשינוי זה שבין אברהם לשרה. ויש לפרש ע"פ מאי דאיתא במדרש שהי' של שרי התחלקה לשתי ה' ונתן הקב"ה ה' אחת לאברהם והשאר ה' אחת אצל שרה.

ולפי"ז מיושב היטב שגבי אברהם לא היתה האות ה' בשמו כלל לכן רק מעתה מתחיל להיקרא אברהם משא"כ אצל שרה היתה האות ה' מתחילה שהרי היתה בה האות י' ורק שכעת נחלקה לשנים ונשארה רק חציה אצל שרה ולכן נחשב שכבר מתחילה היה טמון בה השם שרה.

חושב מחשבות (לר' עמנואל ריקי)